

Роль гуманітарної підготовки у становленні професійних якостей майбутніх медиків

Юлія Колісник-Гуменюк, аспірантка Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти АПН України
Львівський науково-практичний центр професійно-технічної освіти АПН України

У статті проаналізовано роль гуманітарних дисциплін у становленні професійних якостей майбутніх фахівців у медичних закладах освіти. Висвітлено головні завдання гуманітарної підготовки в медичних навчальних закладах.

Ключові слова: гуманітарна підготовка, гуманізація, гуманітаризація, духовність, професійно-етична культура.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасного суспільства є поступова втрата духовно-моральних цінностей. Прогрес сучасної цивілізації багато в чому обмежив можливості всебічного розвитку людини, на перший план виступила підготовка «вузького» спеціаліста, своєрідна стандартизація особистості, що призводить до консерватизації освіти і культури. У зв'язку з цим однією з найактуальніших проблем діяльності медичних навчальних закладів є гармонійне поєднання гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів з професійним становленням.

Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України вбачають зміст соціально-гуманітарної підготовки у поглибленні та професіоналізації мовної, філософської, політологічної, культурологічної, соціологічної, правознавчої, економічної, фізкультурно-оздоровчої освіти та її професійно-педагогічне спрямування.

Головним завданням гуманітарної підготовки в професійних навчальних закладах є вивчення законів гармонійної взаємодії природи і суспільства. А її

тактична і стратегічна мета полягає у: розкритті сутності взаємодії явищ природи, людини і суспільства та пізнанні законів їх гармонійної взаємодії (тактична мета); з'ясуванні та обґрунтуванні можливостей використовувати пізнані закони на практиці (стратегічна мета).

У процесі гуманітарної підготовки медичного фахівця важливо послідовно впроваджувати гуманістичну ідею, щодо якої метою навчання та виховання є передусім людська особистість з притаманною їй відповідальністю, високою моральністю і високим рівнем професіоналізму. Гуманістично орієнтоване суспільство прагне втілити у практику освіти пріоритети загальнолюдських цінностей, на основі поглиблення зв'язків між культурою та освітою, зростання ролі культурологічної підготовки майбутніх фахівців. Ставиться акцент не лише на засвоєнні заданої кількості інформації, а й на розвиткові культури мислення, спілкування, вияві почуттів, формуванні культурно-етичної поведінки особистості [6, с. 49]. В. О. Сухомлинський вважав, що саме гуманізм збагачує стосунки між суб'єктами навчального процесу. Тобто, виховання гуманності включає розвиток комплексу особистісних якостей, що зумовлюють ставлення людей один до одного, до суспільства, природи, самих себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність явища гуманізації вчені розглядають у різних аспектах: подолання технократизму засобами пізнавальної діяльності, гуманістичного мислення, сходження до творчості (С. У. Гончаренко, Г. С. Дегтярьова, І. А. Зязюн, А. О. Молчанова, Н. Г. Ничкало та ін.; професійної адаптації й науково-технічного прогресу (К. Ф. Беркита, Н. Б. Лозинська); поєднання з диференціацією та індивідуалізацією навчально-виховного процесу (Т. В. Равчина, П. І. Сікорський, І. Є. Унт). Окремі аспекти гуманізації медичної освіти досліджували в Україні А. П. Алексеєнко, Р. В. Глаголь, В. Ф. Звягіна, Н. О. Зінченко, В. І. Кравченко, М. В. Кривоносів, Л. П. Кустарьова, М. О. Міхалін, Е. В. Ніколішина, Т. О. Петрушанко, А. В. Салій.

Мета нашої статті проаналізувати вплив суспільно-гуманітарної підготовки студентів медичних закладів освіти на процес підвищення їхньої професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. У Білій книзі національної освіти України підкреслюється, що гуманізація освіти передбачає антропоцентристський підхід, підвищення питомої ваги предметів гуманітарного циклу, звернення до світової культури, історії, духовних цінностей, якими мають пронизуватися всі навчальні дисципліни. В основу освіти ставляться ідеї добра, людяності, миру, милосердя [1, с.175]. Методологічною основою гуманізації освіти є філософський принцип гуманізму, згідно з яким гуманізм – це змінювана з історією розвитку суспільства система поглядів, що визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми. Принцип гуманізму ґрунтується на переконанні в безмежних можливостях людини, її здатності до вдосконалення, проголошує людяність, почуття любові до інших, поваги до їхньої гідності.

Результативність гуманізації освіти зумовлюється принципами природовідповідності та природодоцільності. Кожна людина має духовні потреби, які виявляються відповідно до її поведінки та світогляду. Надання природодоцільної підтримки особистості молодій людині сприятиме розвиткові природодоцільної духовності, що сприяє самоорганізації, саморегуляції, самовизначенню свого морального і духовного становлення у житті. Водночас долучення до культури розвиває духовні потреби, формує інтелектуальні, моральні, естетичні інтереси людини, її духовність.

Духовність людини – це складний психологічний феномен самоусвідомлення особистості, внутрішнє сприймання, привласнення нею сфери культури як власного надбання, використання християнських моральних цінностей для саморозкриття та самовдосконалення. Адже духовні потреби

впливають на спосіб життя, ціннісні орієнтації, мотиви, інтереси та ідеали, на активне ставлення до навколишньої дійсності та відображають рівень духовної культури суспільства.

Зауважимо, що у прагненні до гуманізації та гуманітаризації освіти, переходу до гуманістичного типу навчально-виховного процесу, спрямованості на формування духовного світу особистості виникає підвищений інтерес до загальнолюдських цінностей. О. Вознюк зазначає, що поєднання дискретного професійно-компетентнісного і цілісного гуманістично-особистісного підходів сприятиме становленню освіти, яка орієнтується на підготовку особистостей, компетентних у професійній галузі і здатних до постійного самовдосконалення [2, с. 11]. Тому важливо акцентувати увагу на гуманістичній спрямованості освіти, її орієнтації на самовдосконалення, формування моральних якостей майбутніх фахівців тощо.

Утвердження гуманістичних основ освіти передбачає таку систему навчальних взаємостосунків, у яких кожен учасник стає суб'єктом педагогічного процесу, а його умови дають можливість кожному студентові якнайповніше розвинути, сформувати загальнолюдські цінності, розкрити свої неповторні національні та особисті риси. Водночас гуманістичний підхід в освіті вимагає, щоб навчальний процес враховував усі умови для самореалізації особистості, зростання активності та ініціативності студента, використання у стосунках (викладач-студент) принципів педагогіки співпраці.

З ідей гуманізму виходить гуманізація особистості, що означає процес зростання людського в людині як наслідок привласнення людської сутності, свого роду індивідуалізацію. Відповідно до цього С. У. Гончаренко пропонує розуміти гуманізацію освіти як переорієнтацію на особистість, на формування людини як унікальної цілісної творчої індивідуальності, що прагне реалізувати свої можливості [3, с. 157].

Гуманітарна підготовка спрямована на виховання індивіда як активного і вольового суб'єкта у навчанні, розвиток його інтелектуально-творчого

потенціалу. З практики відомо, що сучасні методи викладання гуманітарних дисциплін скоріше затемнюють зміст, ніж розкривають його суть. Це добре відчувається на прикладі студентів, які спроможні переказати все те, що їм викладали, але не в змозі використати здобуті знання у новій ситуації.

Спрямування освіти на гуманізацію дає можливість молодому поколінню ознайомитись із науковими та культурними здобутками нації. Сьогодні важливу роль відіграє зв'язок професійної підготовки з культурологічною підготовкою, яка сприяє розвитку культури мислення, формуванню професійної культури, впливає на поведінку та розвиток особистості [8, с. 71]. Гуманізація професійної освіти наголошує на становленні особистості фахівця та розвитку його духовності. Ці якості є невід'ємною складовою професійної культури кожної особистості. За переконанням І. А. Зязюна, структурування гуманітарних і спеціальних знань є ефективним шляхом подолання суперечностей між необхідністю забезпечити духовний розвиток особистості фахівця та традиційними методами навчання. Різниця між традиційною та гуманістичною освітою, на його думку, полягає в тому, що «перша внутрішній світ студента оцінює як невідповідний вимогам освіти, друга розглядає його як контекст учіння, при цьому заохочуються інтуїтивність фантазії, виявлення почуттів» [4, с. 19].

У зв'язку з цим серед завдань гуманізації освіти необхідно виокремити такі: залучення особистості до системи культурних цінностей і вироблення свого ставлення до них; розкриття змісту загальносупільних норм гуманістичної моралі (доброти, взаєморозуміння, милосердя, співчуття та ін.) і культивування інтелігентності як значущого особистісного параметра; розвиток інтелектуально-моральної свободи особистості, здібностей до адекватної самооцінки, саморегуляції поведінки і діяльності, світоглядної рефлексії; відродження традицій національної культури, почуття патріотизму та поваги до законів країни і громадянських прав особистості; формування ставлення до

праці як до соціально і особистісно значущої діяльності, джерела і чинника матеріальних і духовних цінностей.

Гуманітарна підготовка медичного фахівця має не тільки зберегти морально-духовний стан людини, її моральні цінності й традиції народу, а й створити всі умови для розкриття, розвитку і раціонального використання сутнісних сил особистості. Умовами гуманізації освіти є: професійна спрямованість викладання гуманітарних предметів; наявність свободи у процесі навчання й учіння; зміна доктрини підготовки викладача; створення соціально-культурного й освітнього середовища; змістова перебудова гуманітарної освіти; послідовність викладання освітнього курсу.

Професійна підготовка медичних фахівців ставить за мету не лише формування системи знань, умінь, навичок, розвиток особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, а й розвиток самої особистості, що передбачає залучення її до системи гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Загальнолюдські цінності об'єднують цінності культури, духовної діяльності, оцінок, моральної свідомості. Духовна потреба кожної людини у самоцінності виникає в процесі духовно-практичної, креативно-перетворювальної діяльності та пов'язана з механізмом саморегуляції. Як зауважує О. М. Куцевол, креативність індивіда визначається багатьма чинниками: потребами й запитамі суспільства; конкретними економічними та соціальними умовами; загальним обсягом знань і досягнень у певній галузі діяльності; можливостями людської свідомості; біологічними та психологічними особливостями конкретного суб'єкта; його інтелектуальними здібностями, рівнем знань та життєвим досвідом; особистісними рисами тощо [5]. У такий спосіб вона виступає джерелом активності відпрацювання власних переконань і цінностей. Зважаючи на це, процеси професійного навчання та виховання не можна відокремлювати, вони пов'язані між собою і сприяють активізації розвитку професійних якостей особистості. Разом з тим,

невід'ємним атрибутом медичного персоналу має стати його культура й інтелігентність.

Гуманізація професійної освіти передбачає її гуманітаризацію – удосконалення структури світоглядних дисциплін і організація процесу гуманітарної освіти в навчальному закладі в єдину структурну систему. Гуманітаризація освіти передбачає таку технологію навчання, у якій всі педагогічні процеси спрямовуються на диференційований розвиток і саморозвиток особистості, максимальне наближення кожної навчальної дисципліни до її майбутніх потреб, формування системи морально-правових відносин, політичної культури, оптимальне поєднання загальнолюдських і національних цінностей, виховання на засадах християнської моралі, посилення ролі гуманітарних наук і гуманітарно орієнтоване вивчення інших навчальних предметів.

О. О. Островерх виокремлює два аспекти гуманітаризації: людинознавчий, як відображення знань про життя й діяльність особистості, і культурологічний, спрямований на відображення людської діяльності в її історичному розвитку. У цьому зв'язку гуманітаризація освіти передбачає її переорієнтацію з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, насамперед, – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення. А в основу навчання покладається формування особистості з багатим духовним потенціалом, орієнтованої на самовдосконалення та самореалізацію [7, с. 147].

Діапазон циклу гуманітарних дисциплін у робочих навчальних планах є різноманітний, але, на жаль, основні навчальні дисципліни, до яких належить і гуманітарний цикл, за своєю концептуальною основою і змістом є такими, що не відповідають вимогам сучасності. Побудова навчального матеріалу має оглядово-інформаційний характер, не відкриває реальних можливостей для передачі особистісно-орієнтованих знань, необхідного досвіду. Адже сьогоднішня освіта страждає ізольованістю загально гуманітарного циклу

дисциплін (історія, філософія, політологія, психологія, культурологія та ін.), від професійно направленою, це згубно впливає на становлення особистості фахівця, який не володіє духовною спадщиною. В умовах ринку вимоги до професійної підготовки постійно зростають, тому гуманітарний комплекс наук, конкуренції зі спеціальними дисциплінами не витримує.

Перед гуманітарною підготовкою стоять різноманітні завдання: сформувати у студентів систему наукових знань, понять і необхідних умінь; реалізувати професійну спрямованість змісту освіти; сформувати у студентів науковий світогляд, наукове і творче мислення, виховати екологічну культуру і ціннісне ставлення до науки, розкрити гуманітарні аспекти знань і наукової діяльності.

Також у процесі навчання гуманітарних дисциплін майбутні медики повинні працювати над удосконаленням комунікативного компонента, завдання якого полягає у формуванні особистості та розвитку її комунікативних властивостей шляхом вивчення мови, культури та звичаїв, знання яких впливає на взаєморозуміння у процесі спілкування. Завдання комунікативної підготовки студентів-медиків: формування особистості та розвиток її комунікативних властивостей шляхом вивчення мови та культури народу для досягнення взаєморозуміння у процесі спілкування. Студенти медичного профілю завжди задіяні у системі діяльності, спілкування з іншими людьми. Ступінь їхньої взаємодії залежить від змісту навчальної діяльності та від умов, у яких ця діяльність здійснюється. В основу здійснення ефективної комунікації покладається гуманізм, толерантність, повага до суверенності особистості, самоповага; неупереджене ставлення до співрозмовника і врахування його інтересів, саморефлексію комунікативних дій.

У світлі завдання освіти щодо створення умов і вироблення в молоді інтересу до майбутньої професії гуманітарну освіту в медичних навчальних закладах слід розуміти як сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук і пов'язаних з ними практичних навичок і вмінь. Таким чином, метою

вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін у медичних коледжах вважаємо формування у студентів сучасного світогляду, розвиток у них порядності, відповідальності, наполегливості, співчутливості, людяності, тобто їхньої гуманістичної спрямованості.

Під гуманістичною спрямованістю розуміють позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання удосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби: людяність, працелюбність, чесність, чуйність, патріотичність, які реалізуються в межах своєї професії. Гуманістична спрямованість студентів-медиків передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань їхньої майбутньої гуманної діяльності, інтересів, ідеалів, установок, поглядів, переконань, які до неї належать.

Важливим завданням викладачів гуманітарних дисциплін у медичних коледжах є формування національно-патріотичних рис студентів, яке відбувається завдяки: формуванню духовного світу особистості людини в умовах розбудови державності; врахуванню основних засад становлення та розвитку особистості, переконань; тренуванню та збагаченню пам'яті, розвитку громадянського мислення, виробленню свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; формуванню у особистості громадянської гідності, вияву позитивних емоцій.

Гуманітарні предмети мають значний потенціал для виховання громадянина, засвоєння соціальних ролей та соціалізації майбутніх медиків. Слід зазначити, що гуманітарна підготовка, крім естетичного і духовного, має й моральний вплив на молоде покоління медиків, допомагає пізнати внутрішній світ пацієнта, подолати перепони, щоб досягти розуміння людської душі. Це сприяє також цілісному формуванню особистості медичних працівників, яким має бути притаманна духовність, самовідданість, відповідальність, толерантність, любов до пацієнтів. Адже толерантність є основною умовою злагоди у громаді, це надання права людині терпимо ставитись до іншої думки,

вірування, поведінки. Толерантність має бути душевною потребою медичних фахівців

Висновки.

Таким чином, гуманітарна підготовка у медичних коледжах спрямована на стимулювання соціального й соціально-психологічного розвитку особистості майбутнього медичного працівника, який, зокрема містить: опанування соціальних знань, потрібних для орієнтації у навколишньому світі (соціальне оточення, довкілля, часове орієнтування, географічна, політична, економічна орієнтація тощо); набуття інтерактивних здатностей – умінь самостійно організувати взаємодію з іншими людьми і здійснювати спільну діяльність, мовленнєвої компетентності, необхідних здатностей у сфері соціального оцінювання й самооцінювання, які забезпечать визначення й реалізацію адекватного ставлення до себе і до інших людей завдяки високому рівневі професійно-етичної культури.

Література.

1. Біла книга національної освіти України / [Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя ; НАПН України. — К. : Інформ. системи, 2010. — 342 с.
2. Вознюк О. Інтегральний підхід до аналізу проблем професійної освіти / Олександр Вознюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2009. — № 2. — С. 11—20.
3. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 156—158.
4. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2000. — №1. — С. 10—24.
5. Куцевол О. М. Роль креативного середовища у формуванні творчої особистості в її онтогенезі / О. М. Куцевол // Креативна педагогіка : наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. — Вінниця, 2010. — Вип. 1. — С. 63—68.
6. Музальов О. О. Професійна адаптація майбутніх фахівців у процесі культурологічної підготовки : навч.-метод. посіб. для викладачів та учнів / О. Музальов, А. Шиделко. — Львів, 2009. — 202 с.

7. Островерх О. О. Гуманітаризація як найважливіший принцип побудови освітніх систем / О. О. Островерх // Педагогічні особливості формування професійних якостей студентів : зб. наук. пр. — Харків : СТИЛЬ-ІЗДАТ, 2004. — С. 146—151.

8. Руденко Л. А. Роль української філософської та культурологічної думки в розвитку національної ідеї / Л. А. Руденко // Товариство «Рідна школа» : історія і сучасність : наук. альм. / Упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, П. Сікорський. — Львів : Вид-во Львів. край. т-ва «Рідна школа», каф. загальної та соціальної педагогіки ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. — Ч. 4. — С. 71—80.